

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke Zondag

Abonnementsprijs : 400 fr. per jaar

Postcheckrekening N° 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

AFTAKELING VAN HET EIGENDOMSRECHT ?

Rede uitgesproken door Mr D. WINDERICKX op de openingszitting van het Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel op Zaterdag 17 Januari 1953

Inleiding.

Ons Burgerlijk Wetboek wordt soms genoemd « le code de la propriété ». En niet ten onrechte. Het private eigendomsrecht wordt inderdaad in de conceptie van het Burgerlijk Wetboek als het ware de sluitsteen van het geheel. Haast heel het burgerlijk recht is er opgevat in functie van en afgestemd op het eigendomsrecht en dan het eigendomsrecht zoals dit bestond in de opvatting van de wetgever van 1804.

Naar aanleiding van de menigvuldige wetten, reglementen en beslissingen der rechtspraak, die in de loop van anderhalve eeuw de prerogatieven hebben aangetast die door het Burgerlijk Wetboek aan het eigendomsrecht verbonden werden, hebben vele rechtschrijvers zich beziggehouden met het probleem dat zij omschrijven als « de crisis van het eigendomsrecht ».

Deze literatuur wekt overwegend de indruk dat we staan voor een steeds verder doordringend aftakeingsproces dat onvermijdelijk op de failliet van het private eigendomsrecht schijnt te moeten uitlopen.

Omwille van de plaats die het eigendomsrecht in ons burgerlijk recht inneemt is de bedreiging van dit instituut van zeer groot belang. Want met het instituut is ook het gebouw bedreigd waarvan het de sluitsteen is.

Het is dan ook de bedoeling van deze studie die bedreiging van het private eigendomsrecht als een objectief feit in ons rechtsleven te bestuderen, te ontleden en te trachten de zin en de draagwijdte ervan te achterhalen.

En dit niet op de eerste plaats met het inzicht dit evolutieproces goed- of af te keuren maar wel om het van juridisch standpunt uit te bekijken en er de conclusies uit te trekken die zich eventueel zullen opdringen.

Het gaat niet op dit evolutieproces uitsluitend in eigen land te bestuderen. Wij zullen moeten rekening houden met wat er op dit stuk gebeurt in de ons omringende landen die tot dezelfde rechtscultuur behoren, omdat de invloed van verschuivingen van dergelijke afmetingen in het rechtsleven de lands-

grenzen onvermijdelijk overschrijdt. En dit zeker in een tijd waar internationale lichamen van allen aard de onderlinge samenwerking, de wederzijdse beïnvloeding niet alleen vergemakkelijken maar ook beogen.

In een eerste deel zullen wij het concept van het private eigendomsrecht in het oorspronkelijke Burgerlijk Wetboek ontleden. Daarna zullen wij onderzoeken hoe en waar aan dit oorspronkelijk concept afbreuk werd gedaan om dan tenslotte uit de aldus gedane vaststellingen de conclusies af te leiden die ons zullen moeten toelaten te antwoorden op de vraag of er al dan niet kan gesproken worden van een werkelijke aftakeling van het private eigendomsrecht en zo ja wat de betekenis is van deze aftakeling.

I.

De wetgever van 1804 heeft zijn opvattingen aangaande het private eigendomsrecht op expliciete wijze neergeschreven in de artikelen 537 en 544 van het Burgerlijk Wetboek.

Artikel 537 zegt het volgende : « De private personen beschikken vrij over de hun toebehorende goederen, behoudens de bij de wet bepaalde wijzigingen ». En artikel 544 is als volgt opgesteld : « Eigendom is het recht om van de zaken het genot te hebben en er over te beschikken op de meest volstrekte wijze, mits er geen gebruik van gemaakt wordt dat strijdig is met de wetten of met de verordeningen ».

Men zegt doorgaans dat deze teksten, en dan vooral artikel 544, de definitie geven van het eigendomsrecht. Een definitie geeft die tekst eigenlijk niet maar wel een beschrijving van de prerogatieven die aan de eigendom verbonden zijn. Voorlopig nochtans houden wij ons aan die tekst als definitie.

In de twee hogergenoemde wetteksten is onmiddellijk een opvallende contradictie aan te stippen : enerzijds wordt er gesproken van een vrij en absoluut genots- en beschikkingsrecht, en anderzijds van een beperking van ditzelfde recht door wetten en verordeningen.

Opvallend is eveneens dat vele auteurs, wanneer zij de oorspronkelijke opvatting van het Burgerlijk Wet-

boek over het eigendomsrecht behandelen, slechts oog schijnen te hebben voor het eerste deel van de bovenstaande definitie n.l. het absoluut karakter van het eigendomsrecht, en « absoluut » dan begrijpen in de normale voor de hand liggende betekenis van onbeperkt, ongebreideld, onbegrensd, terwijl zij niet in het minst rekening schijnen te houden met de beperking die daar onmiddellijk aan toegevoegd wordt en die toch een integrerend deel uitmaakt van de definitie. Het is dan ook onvermijdelijk dat zij een vals beeld geven van het eigendomsbegrip in het Burgerlijk Wetboek of de definitie als onbruikbaar verwerpen.

Die verkeerde voorstelling is waarschijnlijk — en trouwens ten onrechte — geïnspireerd door het « ius abutendi » van het romeinse recht dat geenszins betekent het recht om « zelfs » te misbruiken maar alleen het recht om te beschikken (ab-uti).

Wanneer men de evolutie wil onderzoeken die er ligt tussen het eigendomsbegrip van 1804 en de hedendaagse opvattingen op dit stuk, dan is het een eerste vereiste een juist inzicht te hebben in het eigendomsbegrip dat het vertrekpunt uitmaakt van die evolutie en dus nauwkeurig te weten wat het eigendomsrecht betekende voor de auteurs van het Burgerlijk Wetboek.

De definitie van het eigendomsrecht in het Burgerlijk Wetboek moet in haar geheel genomen worden. Hieruit volgt onmiddellijk dat een verklaring verschuldigd is voor de schijnbare contradictie waarvan hierboven sprake.

Wanneer het Burgerlijk Wetboek spreekt van het recht om van de zaken te genieten en er over te beschikken *op de meest absolute wijze* dan wordt hierdoor geenszins bedoeld dat de eigenaar een soeverein en despotisch recht heeft dat hij willekeurig kan uitoefenen zonder zich om de aanwezigheid en de rechten van anderen te moeten bekommeren.

Nooit in de geschiedenis en ook niet in 1804 werd uit het oog verloren dat de titularis van het eigendomsrecht een wezen is dat in een maatschappij leeft en wiens eigendomsrecht, evenals alle andere subjectieve rechten, door dat leven-in-gemeenschap geconditioneerd en dus onvermijdelijk beperkt wordt in zijn uitoefening. Alleen reeds het feit dat meerdere eigendomsrechten naast elkaar bestaan maakt het noodzakelijk ieder van die eigendomsrechten te beperken voor zover het de uitoefening van de andere eigendomsrechten zou onmogelijk maken.

De uitleg van de woorden « op de meest absolute wijze » moet op historisch plan gezocht worden. De auteurs van het burgerlijk wetboek hebben hierdoor willen duidelijk maken dat hun eigendomsbegrip, vrucht van het regime dat gesproten is uit de Franse revolutie, een volledig gaaf en niet-verbrokken eigendomsrecht bedoeide, vrij van lasten en de druk der privileges, en dit in tegenstelling tot de feodale vorm van het verdeelde dominium.

Men kan het eigendomsrecht ook absoluut heten in deze zin dat het een algemeen recht is: de eigenaar heeft de volheid van rechtsmacht met betrekking tot zijn eigendom, de plena in re potestas, hij mag alles doen behalve wat hem verboden is. De titularis van om 't even welk ander recht daarentegen mag alleen doen wat hem door dit recht specifiek is toegelaten.

Het blijkt dus bij nader onderzoek dat de schijnbare contradictie in de definitie niet bestaat. Men kan in de hoger aangehaalde zin het eigendomsrecht dus wel absoluut noemen, terwijl dit absoluut karakter toch niet onverenigbaar is met de beperkingen die de noodwendigheden van het leven-in-gemeenschap, uitgedrukt in wetten, reglementen en gebruiken, aan het eigendomsrecht opleggen.

Die beperkingen zijn reeds in het oorspronkelijk

Burgerlijk Wetboek veelvuldig. Er is beperking in tweevoudig opzicht:

1) een eerste beperking betreft de *mogelijkheid van private eigendomsverwerving* als zodanig; niet alle goederen zijn vatbaar voor private toeëigening. Worden hiervan uitgesloten de goederen van het openbaar domein en de « res communes » (artikel 538 BWB.).

2) Een tweede beperking heeft betrekking op de *inhoud* van het eigendomsrecht. Zij treft zowel het recht van genot als het recht van beschikking. Beperking van het recht van beschikking vindt men bij voorbeeld in de onvervreemdbaarheid van de dotale goederen (artikel 1554 BWB.), in het verbod van vervreemding tussen echtgenoten, tussen voogd en pupil en in de andere verbodsbepalingen voorzien door artikelen 1596 en 1597 van het Burgerlijk Wetboek. Beperking van het genotsrecht vindt men in het burennrecht en de wettelijke erfdiensbaarheden.

De conventionele erfdiensbaarheden bewijzen de vrijheid van de eigenaar om over zijn zaak te beschikken en komen hier dus niet ter sprake, tenzij om aan te tonen dat het Burgerlijk Wetboek in principe afkerig is van de verbrokkenheid van het eigendomsrecht zoals blijkt uit zijn beschikkingen in zake vestiging en verjaring van conventionele erfdiensbaarheden en andere zakelijke rechten.

Bovendien schept het Burgerlijk Wetboek een algemene bron van mogelijke beperkingen door aan de wetgever de mogelijkheid te laten door afzonderlijke wetten en reglementen de uitoefening van het eigendomsrecht te besnoeien. Dit laatste punt is, zoals verder zal blijken, van kapitaal belang in het verder verloop van dit betoog.

Op grond van de definitie van het eigendomsrecht in het burgerlijk wetboek zoals die hierboven ontleed werd en van de algemene geestesgesteldheid van het hele Burgerlijk Wetboek als drager van de ideeën van de Franse revolutie, kan men de volgende conclusie trekken: het Burgerlijk Wetboek beschouwt het eigendomsrecht als een recht dat, in principieel, absoluut en soeverein is, maar dat gebonden is aan noodzakelijke sociale contingenties. Het streeft ernaar, in principieel, de soevereiniteit van de eigenaar zoveel mogelijk te beschermen en de beperkingen ervan tot het volstrekt noodzakelijke en onvermijdelijke te herleiden. Het huidige de opvatting dat de goederen uitsluitend bestaan ten dienste en ten behoeve van hun eigenaar, met dien verstande dat ze op die wijze ook op de meest adequate manier hun sociale nuttigheid voor allen en hun hoogste productiviteit zullen bereiken d.w.z. dat het burgerrechtelijk systeem van de private eigendom ook het beste economisch systeem is.

Deze opvatting ligt helemaal in de lijn van het historisch complex waaruit het Burgerlijk Wetboek gegroeid is: het is van huize uit het wetboek van de bezittende klas en kind van de Franse revolutie.

Deze principiële opvatting aangaande het eigendomsrecht staat aan het vertrekpunt van de evolutie die wij hier willen bestuderen. De evolutie in die principiële opvatting is het eigenlijke voorwerp van deze studie.

II.

Wanneer wij nu de zo juist gemaakte summier schets van het eigendomsrecht in het Burgerlijk Wetboek van 1804 vergelijken met het hedendaagse regime van het eigendomsrecht dan dringt zich reeds op het eerste zicht aan ons onvermijdelijk de vaststelling op dat het beeld van het eigendomsrecht, zoals dit uit het oorspronkelijke Burgerlijk Wetboek aan ons verschijnt, sedert 1804 door wetgeving en rechtspraak op diepgaande wijze werd omgevormd.

Die indruk wordt niet alleen door de leek levendig aangevoeld. Ook gezaghebbende auteurs erkennen dit als een vaststaand feit. In zijn werk « De l'interprétation des lois » (T. II, p. 176) schrijft De Page : « L'évolution de la jurisprudence et la consécration d'une conception entièrement neuve du droit de propriété est à ce point flagrante qu'insister serait perdre son temps. »

Het nieuwe ligt vooreerst in de ontelbare beperkingen van allen aard die thans het eigendomsrecht bezwaren. Het zou van betrekkelijk weinig nut zijn een volledige inventaris op te maken van alle wettelijke en reglementaire beschikkingen die in de loop der jaren de principiële soevereiniteit van de eigenaar, zoals die door het burgerlijk wetboek werd gehuldigd, zijn komen inkrimpen. Van veel groter belang is, met het oog op deze studie, het onderzoek naar de aard van deze beperkingen, hun eventuele onderlinge samenhang en de wellicht nieuwe juridische of sociale opvattingen die hen ten grondslag liggen.

Er zijn wel tekens die er op wijzen dat het bewustzijn aanwezig is van een volledig nieuw concept van het eigendomsrecht dat wezenlijk afwijkt van het eigendomsbegrip in het oorspronkelijk burgerlijk wetboek.

Zijn de volgende feiten bij voorbeeld niet symptomatisch in dit opzicht. De Franse grondwet die op 19 April 1946 door de Constituerende Vergadering werd gestemd gaf als definitie van het eigendomsrecht : « Le droit de propriété est le droit inviolable d'user, de jouir et de disposer des biens garantis à chacun par la loi ». Bij referendum van 5 Mei 1946 werd deze grondwet verworpen. In de grondwet van 27 October 1946 werd geen bepaling van het eigendomsrecht meer opgenomen. De « Universele Verklaring van de Rechten van de Mens » die op 10 December 1948 door de algemene vergadering van de Verenigde Naties werd aangenomen beschikt in haar artikel 17 wel dat ieder persoon, alleen of collectief, recht heeft op eigendom maar bepaalt nergens wat men door eigendom dient te verstaan. De Europese Consultatieve Vergadering heeft, toen op 8 September 1950, in de slotvergadering van haar eerste zitting, na een heftig debat geen eensgezindheid bleek te kunnen bereiken worden over de natuur van het eigendomsrecht, dit recht niet opgenomen onder de fundamentele rechten van de mens.

Dit zijn tekens die wijzen op het besef dat een nieuw eigendomsbegrip aan het groeien is, dat men voorlopig nog niet eensgezind vermag te definiëren.

In dit nieuwe eigendomsbegrip zou dan de werkelijk nieuwe verworvenheid liggen. Want de quantitative aangroei der beperkingen kan tenslotte zuiver toekomstig zijn zonder dat het wezen zelf van het eigendomsbegrip aangetast is.

Indien er mag besloten worden tot een nieuw eigendomsbegrip dan zal dit, bij afwezigheid van een nieuwe expliciete definitie in het positief recht, uit de hogervermelde nieuwe beperkingen van het eigendomsrecht moeten blijken.

De ontleding van die nieuw-ingevoerde beperkingen zal dus in ieder geval van overwegend belang zijn.

Vooraf dient aangestipt dat het principe zelf van de private eigendom als individueel recht niet werd afgeschaft. Dergelijke afschaffing is zelfs ondenkbaar, vermits de mens het onaantastbaar recht moet hebben zijn leven in stand te houden. Hiertoe heeft hij een minimum van consumptiegoederen nodig die hij slechts bij wijze van individuele toeëigening kan gebruiken.

Minstens dat minimum van privaat eigendomsrecht zal onvermijdelijk altijd moeten bestaan.

Nergens is trouwens op dit ogenblik het eigendomsrecht in rechte tot dat extreme minimum ingekrompen. Zelfs in de meest collectivistische wetgevingen bestaat een privaat eigendomsrecht dat veel breder is. Het Burgerlijk Wetboek der Sovjet-Unie, bij voorbeeld, bepaalt in zijn artikel 58 : « De eigenaar heeft, binnen de door de wet gestelde perken, het recht zijn goederen te bezitten, er gebruik van te maken en er over te beschikken. »

Voor zover we er zeker mogen van zijn dat de hier gebruikte terminologie overeenstemt met onze door dezelfde woorden uitgedrukte rechtsbegrippen, lijkt het op eerste zicht dat deze omschrijving niet zo erg verschilt van ons artikel 544.

Volgens hetgeen we er van weten schijnt het eigendomsinstituut in de Sovjetgemeenschap nochtans aan een andere werkelijkheid te beantwoorden dan bij ons. Zoals hier twee ongeveer gelijklopende juridische teksten een verschillende werkelijkheid dekken, zo is het ook mogelijk dat onze bepaling van het eigendomsrecht van 1804, alhoewel op dit ogenblik nog steeds in rechte geldend, toch aan een heel andere werkelijkheid beantwoordt dan deze die in 1804 door dezelfde tekst gedekt werd.

Om de verwarring te vermijden die het burgerlijk wetboek scheidt door de term « eigendom » zonder onderscheid te gebruiken voor het recht en het voorwerp waarop het betrekking heeft, zullen wij in het verder verloop van deze uiteenzetting de twee begrippen aanduiden door de termen « eigendomsrecht » en « eigendomsvoorwerp », waar er gevaar voor verwarring zou bestaan en de term eigendom reserveren om het geheel van recht en voorwerp samen aan te duiden.

Zoals hoger reeds gezegd, zullen wij moeten beginnen met de nieuw ingevoerde beperkingen te ontleden. Klarheidshalve zullen wij eerst trachten deze te herleiden tot enkele grote categorieën en deze te onderscheiden naar het aspect van het eigendomsrecht en het eigendomsvoorwerp waarop zij betrekking hebben.

Wij stellen vast dat deze beperkingen enerzijds bestaan in een reductie van de omvang van het eigendomsvoorwerp en anderzijds in een begrenzing van de inhoud van het eigendomsrecht.

1. Reductie van het eigendomsvoorwerp.

Het is een algemeen bekend feit dat, in vergelijking met de toestand in het begin van de XIX^{de} eeuw, de samenstelling van het geheel der economische goederen zeer sterk gewijzigd is.

Het Burgerlijk Wetboek huldigde de stelregel « res mobilis vilis » en is, voor wat de eigendomskwesities betreft, hoofdzakelijk afgestemd op de onroerende goederen. Daarnaast heeft zich op dit ogenblik een ontzaglijke rijkdom aan roerende en onlichamelijke goederen ontwikkeld die in economisch belang de onroerende eigendom wellicht evenaart, zoniet overtreft. Dit nieuwe soort van goederen heeft de mogelijkheden van private eigendomsverwerving uitgebreid op een heel nieuw terrein.

Tegenover die aangroei staat echter de onbetwistbare inkrimping van het eigendomsvoorwerp in het algemeen. Zij treft de eigendomsvoorwerpen in hun aantal en in hun omvang.

In het regime van het Burgerlijk Wetboek waren aan de sfeer van de private eigendomsverwerving onttrokken de goederen van het openbaar domein en de

«res communes». Aan deze twee categorieën van goederen werden er geen nieuwe categorieën toegevoegd die principieel niet meer voor private toe-eigening vatbaar zijn.

Het geheel der beschikbare goederen wordt nochtans voortdurend ingekrompen. En dit vooreerst door de steeds grotere omvang die het openbaar domein krijgt. Wij hoeven maar te denken aan de soms massale onteigeningen waartoe de Staat overgaat voor de aanleg van wegen, kanalen, vliegvelden, militaire kampen en zo meer. De invloed hiervan op het geheel der beschikbare goederen mag niet overdreven worden, des te meer dat anderzijds ook door ontginning en drooglegging, bij voorbeeld, nieuwe beschikbare oppervlakten geschapen worden. Maar dit belet niet dat, op bepaalde plaatsen, die onteigeningen dergelijke afmetingen kunnen aannemen dat de beschikbaar gebleven gronden dreigen niet meer te volstaan om te voorzien in de behoeften van de lokale bevolking. Het vraagt dan een hele tijd van wederaanpassing vooraleer de hierdoor ontstane ontredde-ning kan weg-gewerkt worden.

Er is echter een tweede verschijnsel waarvan de invloed diepgaander is, en waardoor voortdurend meer eigendomsvoorwerpen aan de private sector onttrokken worden. Wij bedoelen de steeds toenemende neiging van de Staat om zich in de private sector in te mengen en dit op verschillende manieren. In dit verband vernoemen we alleen de toeëigening door de Staat van de grote productiemiddelen — mijnen, electriciteit- en gasproductie, metaalindustrie, de vervoermiddelen, de banken en de verzekeringen. En dit volgens een juridische techniek die men de nationalisatie noemt. Wij zullen verder in een ander verband meer in detail op deze kwestie moeten terugkomen. Het volstaat hier het feit te vermelden.

Ook de omvang van het eigendomsvoorwerp wordt als het ware uitgehold en zijn afmetingen gereduceerd. Zo werd b.v. de eigendom van het grondoppervlak gescheiden van de ondergrond en van het lucht-ruim erboven, daar waar artikel 552 van het Burgerlijk Wetboek aan de eigendom van de grond verbond de eigendom van wat er onder en wat er boven is. In Italië bestaat een recente wetgeving die voor bepaalde streken een limiet stelt aan de oppervlakte grond die éénzelfde eigenaar mag bezitten. Dezelfde beperking wordt op dit ogenblik in Egypte doorgevoerd.

2. Beperking van de inhoud van het eigendomsrecht

De attributen van het eigendomsrecht zijn het vrij genot en de vrije beschikking. Beide ondergaan beperkingen die in sommige gevallen kunnen gaan tot volledige ontkenning. Wij beoordelen voorlopig niet de eventuele rechtvaardiging van die maatregelen. Wij constateren slechts feiten.

Daar zijn vooreerst wettelijke beschikkingen waardoor het recht om te vervreemden wordt verboden of beperkt. Wij citeren bij voorbeeld het verbod van verhandeling en verkoop van eetwaren die niet aan een vooropgezette norm beantwoorden, van verdovingsmiddelen, het tijdelijk verbod van vervreemding der beurswaarden in 1944, de voorlopige onvervreemdbaarheid van de obligaties der muntsaneringslening. Beperking van het recht om te vervreemden vindt men in de beperkingen op de verhandeling van goud en deviezen en in de reglementering die behoort tot de zogenaamde geleide economie: beperkingen betreffende de prijs, de personen aan wie vervreemd mag worden, de hoeveelheden die vervreemd worden, het

tijdstip waarop vervreemd wordt, zonder te vergeten de verplichting tot vervreemden die in sommige gevallen bestaat, b.v. de verplichte levering en de verplichte ruilverkaveling.

Veel talrijker zijn de beperkingen aan het recht van de eigenaar om vrij van zijn goederen te genieten. De eigenaar is niet vrij om op willekeurige wijze van zijn eigendom gebruik te maken. Om te beginnen is er het verbod in sommige gevallen om de eigendom onbenut te laten, om hem niet te gebruiken. De wetgeving in zake huishuur voorziet de mogelijkheid tot opeising van woonhuizen die onbewoond blijven gedurende meer dan één maand. In Frankrijk en Italië zijn wettelijke sancties voorzien tegen de eigenaar die zijn landerijen onbebouwd laat liggen. Een eigenaar die op zijn grond een gebouw wil oprichten of die een bestaand gebouw wil veranderen moet hiervoor een toelating bekomen en deze kan krachtens de wet op de urbanisatie afhankelijk gesteld worden van bepaalde voorwaarden betreffende hoogte, omvang, stijl en gebruikte materialen. De opgemaakte urbanisatieplannen brengen in sommige gevallen het verbod mee van om het even wat te bouwen, zodat de eigenaar verhinderd wordt van aan zijn grond de bestemming te geven die hij er wellicht voor gereserveerd had. Een bos mag niet op willekeurige wijze uitgebaat of geroid worden.

Ook de vrijheid van de eigenaar om betreffende zijn eigendom of de vruchten die deze voortbrengt met derden te contracteren wordt binnen wettelijk bepaalde grenzen gehouden. Wij denken aan de reglementering van verhuringen en pachten en nogmaals aan de geleide economie.

Dit summiere overzicht volstaat reeds om ons toe te laten het feit vast te stellen dat sedert 1804 de private eigendom werkelijk langs alle zijden, in al zijn aspecten, door wettelijke beperkingen werd ingedijkt. Het oorspronkelijk soevereine eigendomsrecht is deerlijk verminkt uit de strijd gekomen.

Tot hiertoe hebben wij die beperkingen eenvoudig als feiten beschreven. Terloops was er reeds sprake van het juridisch mechanisme dat door de wetgever wordt aangewend om die steeds toenemende beperkingen van het eigendomsrecht in te voeren. Het heeft zijn belang dit mechanisme eens van naderbij te beschouwen en te ontleden.

Professor Georges Ripert doet dit op een merkwaardige en boeiende wijze in zijn werk «Le déclin du Droit» (p. 42 en vlg.). Volgens hem geschiedt deze interventie volgens vijf verschillende procédés.

Het eerste middel dat door de wetgever wordt aangewend is *het verbod* zonder meer. Bepaalde vormen van gebruik en genot van of beschikking over de eigendom worden eenvoudig verboden. De vrijheid van de eigenaar wordt hier volledig uitgeschakeld of lamgelegd. Om die verbodsbepalingen efficiënt te maken wordt de overtreding ervan door straffen gesanctionneerd, wat ons onmiddellijk op het terrein der openbare orde brengt. Aldus worden voortdurend meer sectoren van de menselijke activiteit in de sfeer der openbare orde betrokken. Zo kunnen we b.v. vaststellen dat een nieuwssoortige openbare orde van economische aard geschapen werd door een reeks verbodsbepalingen die betrekking hebben op de organisatie der productie, de omloop en de verdeling der rijkdommen, waarvan we hierboven reeds verschillende voorbeelden aanhaalden.

Een tweede procédé is *de vergunning*. Deze laat de wetgever toe aan de eigenaars bepaalde activiteiten onmogelijk te maken of voorwaarden op te leggen die de eigenaar in de ontplooiing van zijn activiteit

zal moeten eerbiedigen op straf van de vergunning niet te bekomen of ze te verliezen. Ripert citeert een zeer typisch voorbeeld hiervan. In een Franse wet van 16 November 1940, waarbij een prefecturale vergunning vereist werd om een onroerend goed te kunnen vervreemden, met hypotheek of erfdienstbaarheden te bezwaren.

Een derde vorm van interventie is *het bevel* waardoor aan de particulieren de verplichting wordt opgelegd bepaalde daden te stellen, bepaalde contracten af te sluiten. Het klassiek geworden voorbeeld van deze vorm van interventie is wat men genoemd heeft «le contrat forcé», waardoor een contractueel verband wordt geschapen dat zijn oorsprong vindt, niet in de vrije wilsovereenstemming van de partijen, maar in de wet, die bovendien ook grotendeels de inhoud en de voorwaarden van het contract bepaalt.

Om de stricte uitvoering te verzekeren van al de wettelijke voorschriften die op hogergenoemde manieren de activiteit der particulieren kanaliseren, wordt dan een heel apparaat van *controle en toezicht* opgericht. En dat is de vierde vorm van interventie. De wetgever surveilleert de activiteit in de private sector door tussenkomst van functionarissen. Het zijn de regeringscommissarissen, de controleurs, de inspecteurs, de revisoren.

Er zijn activiteiten in de private sector waarvan de Staat het niet wenselijk acht de uitvoering in private handen te laten. Hij zal ze tot zich trekken en tot nationalisaties overgaan. Dit is dan de vijfde en meest radicale vorm van interventie, waardoor de private eigendom afgeschaft en vervangen wordt door de collectieve eigendom. De motieven die ingeroepen worden om de nationalisatie te rechtvaardigen zijn genuanceerd volgens ieder concreet geval. Soms kunnen zij alleen gezocht worden op het terrein der demagogische machtsontplooiing. Zij blijken in ieder geval steeds zeer nauw in verband te staan met politieke opvattingen en ideologieën. De nationalisatie bedoelt in principe het algemeen welzijn te dienen door bepaalde ondernemingen en diensten aan de private ondernemers-eigenaars te onttrekken en ze te stellen onder een nieuw regime dat bestaat in het beheer ten behoeve van de collectiviteit.

De vijf hierboven beschreven vormen van interventie, afzonderlijk toegepast of onderling gecombineerd, hebben als resultaat dat de private sector door de publieke sector wordt overspoeld en er grotendeels in opgaat. Hoe men het ook draaie of kere, iedere vorm van interventie komt tenslotte neer op een beperking en een aantasting van het private eigendomsrecht in de breedste betekenis van het woord.

III.

Wij hebben als louter feit geconstateerd hoe de beperkende wetten en reglementen het recht en het voorwerp van de private eigendom in al hun aspecten treffen, volgens welke juridische techniek zij tot stand komen.

Een verdere stap in de ontleding van die wetten en reglementen is het onderzoek naar het onmiddellijke doel dat zij nastreven.

De beperkingen die het Burgerlijk Wetboek reeds voorzag vonden hun rechtvaardiging in de noodwendigheden van het leven-in-gemeenschap, dat noodzakelijke contingenties oplegt aan de individuele rechten. Dezelfde rechtvaardiging geldt voor de nieuwe beperkende maatregelen. Door de groeiende complexiteit van de hedendaagse maatschappij, die niet te vergelijken is met het eenvoudige en zelfs rudimen-

taire maatschappelijke regime van het begin der XIX^{de} eeuw, hebben die sociale noodwendigheden en de eraan verbonden contingenties ook een ontzaglijke uitbreiding genomen, met als onvermijdelijk gevolg een toenemende beperking van de soevereiniteit van de eigenaar.

De sociale noodwendigheden die deze beperkingen opdringen zijn tenslotte niets anders dan belangen die door een absolute en soevereine eigendomsuitoefening zouden gekrenkt worden. Om die belangen te beschermen wordt de absolute eigendom beperkt en gekanaliseerd.

Het onmiddellijk doel van de beperkende maatregelen is dus de wettelijke bescherming van belangen die naast of boven deze van de eigenaar bestaan

Die belangen zijn van tweevoudige aard.

1. Daar zijn vooreerst de *belangen van de maatschappij*, van de groep als zodanig, gewoonlijk aangeduid onder de generieke term van algemeen welzijn. Hieronder vallen onder meer de landsverdediging, de openbare hygiëne en -veiligheid, de bevoorrading van het land, de muntstabiliteit, de bescherming van landenschappen- en stedenschoon, al de openbare diensten om er slechts enkele op te noemen.

Men ziet onmiddellijk dat deze algemene belangen niet doelmatig kunnen gediend worden zonder een beperking van individuele rechten. En vermits die algemene belangen steeds groeien in omvang, aantal en complexiteit, moeten ook de beperkingen toenemen.

Waar niemand redelijkerwijze het principe kan of zal tegenspreken van de noodzakelijkheid der beperking van de individuele rechten met het oog op de bescherming van de hogergenoemde en andere algemene belangen, zal er nochtans onvermijdelijk betwisting bestaan over de vraag te weten wat in vele concrete gevallen al of niet tot de algemene belangen behoort en over de vraag waar de uiterste grens ligt die in de bescherming van algemene belangen door beperking van de individuele rechten niet mag of kan overschreden worden zonder de onaantastbare rechten van de persoon in het gedrang te brengen.

Wij kunnen bij voorbeeld vaststellen dat steeds meer diensten die door de private sector werden bezorgd, naar de publieke sector worden overgeheveld, omdat de Staat, te recht of ten onrechte meent dat de maatschappij en de burgers beter zullen gediend worden en dat die diensten op een meer efficiënte wijze zullen gepresteerd worden wanneer zij gecentraliseerd en door de Staat zelf bezorgd of minstens door hem van zeer nabij zullen gecontroleerd worden. De moeilijkheid is dan het criterium op te stellen dat zal bepalen op welk ogenblik een dienst in private handen niet meer voldoet aan de eisen van het algemeen welzijn en de Staat die dienst tot zich moet trekken.

Om de vraag in een concreet geval te stellen: aangenomen het principe van de nationalisatie, wanneer en voor welke diensten zal het algemeen welzijn eisen dat de Staat tot nationalisatie overgaat? Niet iedereen zal bij voorbeeld genoegen kunnen nemen met het criterium dat op dit stuk werd vooropgesteld door de Franse grondwet van 1946 waarbij voorzien wordt dat moet genationaliseerd worden «ieder goed of iedere onderneming die het karakter heeft of verkrijgt van een nationale openbare dienst of van een feitelijk monopolie». Dergelijke vage en dubbelzinnige omschrijvingen openen de deur voor willekeur, onrecht en chantage.

Het hoeft nauwelijks gezegd dat de nationalisatie of de staatscontrole van de diensten die door de private sector worden bezorgd, neerkomen op een beperking van de private eigendom. Die diensten ver-

onderstellen de uitbating van productiemiddelen, die tenslotte niets anders zijn dan eigendomsvoorwerpen. De nationalisatie is, niettegenstaande de vergoeding die gewoonlijk beloofd maar meestal niet uitgekeerd wordt, een ontnemen van het eigendomsvoorwerp aan zijn eigenaar, en de controle beperkt de vrijheid van de eigenaar in het gebruik dat hij van zijn eigendomsvoorwerp maakt.

2 Ook *individuele belangen* kunnen bedreigd zijn door een al te absolute soevereiniteit van de private eigenaar.

De beschikkingen van het Burgerlijk Wetboek in zake burenecht bij voorbeeld zijn noodzakelijk omdat de onbeperkte uitoefening van zijn recht door één eigenaar diens buurman in vele gevallen in de onmogelijkheid zou stellen om van zijn eigendomsrecht te genieten.

De versnippering van de eigendom, het toenemen van het aantal eigenaars door het feit dat de private eigendomsverwerving, dank zij een verbeterde sociale ordening, voor een steeds toenemend aantal burgers toegankelijk wordt, dit alles brengt mee dat de toepasselijkheid van de beperkingen voortvloeiende uit het burenecht ook frequenter wordt.

Het zijn echter niet alleen de rechten verbonden aan materieel naast elkaar liggende eigendomsvoorwerpen die onderling in conflict kunnen komen en dus door wederzijdse beperkingen dienen beschermd te worden.

Er zijn ook andere individuele belangen die, zonder onmiddellijk tot de sfeer van het eigendomsrecht te behoren, in conflict ermee kunnen komen. Wanneer het zich ontwikkelende rechtsbewustzijn eist dat deze belangen in rechte beschermd worden en wanneer de positieve wet die bescherming ook verleent, dan worden die individuele belangen subjectieve rechten, wier handhaving en bescherming veronderstellen dat het eigendomsrecht, waarmede zij in conflict komen, beperkt worde.

Dit conflict ontstaat uit een nabuurschap van bijzondere aard tussen een eigendomsrecht en een ander subjectief maar persoonlijk recht. De voorbeelden zullen deze situatie klaarder toelichten.

De wetgevingen in zake huishuur, handelshuur en landpacht leggen ongetwijfeld beperkingen op aan de eigenaars. Die beperkingen hebben voor doel bepaalde belangen van huurder of pachter te beschermen. Dat wettelijk beschermde belang van huurder of pachter wordt in hun hoofde een recht. Het is een persoonlijk en geen zakelijk recht. Het ontstaat binnen het kader van een contract, waarvan het principe vrij door de eigenaar wordt aanvaard. Maar eenmaal het principe van het contract aanvaard is de eigenaar niet meer meester over de modaliteiten en voorwaarden ervan. Deze worden hem, gedeeltelijk althans, door de wet opgelegd met het oog op de bescherming van de belangen van de medecontractant. De beperking van het eigendomsrecht bestaat hier dus in een beperking van de vrijheid van de eigenaar in het contracteren betreffende zijn eigendom.

Men kan deze contradictorische situatie waar dwang en wilsautonomie elkaar ontmoeten met kunst en vliegwerk willen behouden binnen de rechtscategorie van het contract en haar aanduiden met het juridisch neologisme van *gedwongen contract*. Daarmede is het gestelde probleem misschien handig ontweken, echter niet opgelost.

Ons interesseert hier trouwens niet zozeer de juridische contradictie in de situatie dan wel de werkelijkheid die er achter steekt.

Het conflict plaats zich technisch gezien in een contractueel kader. Het feit echter dat dit contractueel

verband een grotendeels verplichtend opgelegde inhoud heeft wijst er op dat de werkelijkheid die erdoor gedekt wordt niet dezelfde is als deze die ten grondslag ligt aan een gewone overeenkomst die gebaseerd is op de vrije wilsovereenstemming der partijen.

Het huurcontract is in hoofde van de eigenaar slechts een wijze van uitoefening van zijn eigendomsrecht, maar is niet het eigendomsrecht zelf. Het geeft aan de eigenaar contractuele rechten die uiteindelijk hun rechtvaardiging vinden in het eigendomsrecht. Evenzo moeten de rechten die de huurder in het contract vindt, teruggedleid worden tot een werkelijkheid die verder ligt dan het huurcontract en die een verantwoording geeft voor de uitzonderlijke bescherming die aan de huurder verleend wordt in de verplichtend opgelegde inhoud van het contract en die de eigenaar in de vrije uitoefening van zijn eigendomsrecht beperkt. Wij zullen straks moeten onderzoeken wat die werkelijkheid wel kan zijn waarvan we op dit ogenblik het bestaan in hoofde van de huurder reeds veronderstellen en vermoeden.

In de onderneming bestaat een gelijkaardig verschijnsel en wel in de verhouding tussen arbeid en kapitaal.

In de negentiende-eeuwse opvatting van de onderneming, die ook deze is van de auteurs van het Burgerlijk Wetboek, is er enerzijds de eigenaar van het kapitaal, de ondernemer, die de soevereine meester en beheerder is van zijn onderneming en alleen gerechtigd om de vruchten ervan op te trekken.

Tegenover hem staat de arbeider die slechts schuldeiser is van de ondernemer voor het loon dat hem toegekend wordt. Hij heeft als enig recht het opeisen van zijn loon, dat als de enige vrucht van zijn arbeid beschouwd wordt.

Als gevolg van het groeiend sociaal rechtsbewustzijn zien we dat er in deze verhouding een wijziging komt die haar uitdrukking vindt in een hele reeks sociale wetten. Arbeid is niet meer een koopwaar die men zich aanschafft aan de laagste prijs. De bediening zelf van de arbeider in de onderneming verkrijgt een minimum van wettelijk beschermde stabiliteit. Zijn loon is gebonden aan wettelijk voorgeschreven minima of aan de index van de levensduurte. Buiten het loon geeft zijn arbeid hem, grotendeels ten laste van de ondernemer, verzekering tegen de risico's van ziekte, ongevallen, werkloosheid, ouderdom en gezinslast. Bovendien evolueert het systeem van afhankelijkheid van de arbeid tegenover het kapitaal naar een systeem van samenwerking tussen beide. De ondernemingsraden zijn in het positief recht reeds een realisatie van deze tendenz. De zin van de evolutie is hier vooral van belang.

Dit groeiend nieuw statuut van de arbeid in de onderneming geeft aan de arbeider rechten die de soevereiniteit van het kapitaal, van de ondernemer-eigenaar, beperken.

Evenals dit het geval was met de huurder is hier een werkelijkheid aanwezig die aan de grond ligt van de toekenning van die nieuwe rechten, die er de rechtvaardiging van uitmaakt. De vraag is nu wat die werkelijkheid is waaraan dergelijke rechten dergelijke prerogatieven worden toegekend.

Hier moeten we eerst terug naar het eigendomsbegrip van het Burgerlijk Wetboek. Wat het Burgerlijk Wetboek in artikel 514 zegt: «Eigendom is het recht om van de zaken het genot te hebben en er over te beschikken op de meest volstrijete wijze», wordt doorgegaan als de definitie van het eigendomsrecht beschouwd. Eigenlijk is dit — wij zegden het reeds — geen definitie maar wel een beschrijving van de pica-

gatieven dis door de wet aan de eigendom verbonden worden.

Wanneer ik eigenaar ben van een zaak vloeit daar uit voort dat ik het recht heb om van die zaak te genieten en er over te beschikken omdat de wet het mij toestaat en mij in die zin ook beschermt. Aan het feit van mijn « eigenaarschap » hecht de wet bepaalde gevolgen vast en namelijk dat ik tegenover iedereen en onder bescherming van de wet bepaalde aanspraken zal kunnen doen gelden. Die prerogatieven worden door de wet verbonden aan een toestand die klaar afgelijnd is en betrekking heeft op een duidelijk materieel voorwerp, nl het « eigenaar-zijn » van die welbepaalde zaak.

Het begrip eigendomsrecht heeft zich echter, zoals wij hierboven reeds zegden, uitgebreid tot onlichamelijke zaken. Men spreekt van intellectuele en industriële eigendom, omdat men hier voor een toestand staat waaraan dezelfde of minstens gelijkaardige gevolgen worden gehecht als aan het corporele eigendomsrecht. Het rechtsbewustzijn erkent dat er in hoofde van de intellectuele en industriële « eigenaar » een werkelijkheid bestaat die gelijkaardig is aan deze die bestaat in hoofde van de eigenaar van een corporeel voorwerp en waaraan dan ook dezelfde gevolgen t.t.z. dezelfde rechten moeten toegekend worden. De grenzen van dit immaterieel eigendomsrecht zijn misschien minder klaar afgelijnd omdat het voorwerp ervan onlichamelijk is en minder tastbaar, maar het is daarom niet minder reëel.

Er is geen enkele reden om de uitbreiding van het begrip eigendomsrecht daarbij te beperken. We stelden zoëven de vraag wat die werkelijkheid is in hoofde van de huurder en de pachter en de arbeider in de onderneming waaraan prerogatieven verbonden worden die deze van de eigendom aantasten en er zelfs een sterke gelijkenis mee vertonen, althans evenwaardig schijnen.

Omwille van de gelijkenis der eraan verbonden gevolgen zou men die werkelijkheid dan ook een oneigenlijk eigendomsrecht kunnen noemen ten zelfden titel als men het begrip eigendomsrecht uitbreidt tot b.v. de intellectuele eigendom.

Dergelijke uitbreiding van een gekend juridisch begrip tot nieuwe juridisch nog niet gekatalogeerde feiten en toestanden is een gekend verschijnsel in de juridische techniek. Nieuwe toestanden laten zich echter niet altijd in voorafbestaande juridische categorieën onderbrengen. En zo is het ook hier. De hierboven beschreven uitbreiding van het begrip eigendomsrecht is in zekere mate aanvaardbaar, zij is misschien zelfs bruikbaar, maar tenslotte is het maar een vergelijking, die trouwens geen volledige verklaring geeft voor de bestudeerde verschijnselen.

Er moet een juridische verantwoording gevonden worden die terzelfdertijd een verklaring geeft voor de beperking van het eigendomsrecht en voor de nieuwe rechten die daarnaast ontstaan.

Men heeft die verklaring gezocht in een gewijzigde opvatting van het begrip zelf van het eigendomsrecht.

Hier ontmoeten we dan in de eerste plaats de leer van Leon Duguit. Deze auteur verwerpt het begrip subjectief recht in het algemeen en dus ook het eigendomsrecht als subjectief recht. Volgens hem beantwoordt het begrip van het eigendomsrecht dat de auteurs van de « Déclaration des droits de l'Homme » en van het Burgerlijk Wetboek zich hadden gevormd niet meer aan de huidige stand van ontwikkeling van het recht.

In zijn « Manuel de Droit Constitutionnel » (p. 295) schrijft hij: « Incontestablement, la propriété n'est

plus aujourd'hui ce droit subjectif de l'individu que le code civil définissait « le droit de disposer des choses de la manière la plus absolue » (article 544), droit absolu, manifestation par excellence de l'autonomie individuelle, droit impliquant pour le propriétaire le pouvoir d'user, de jouir et de disposer de la chose, et en même temps le pouvoir de ne pas user, de ne pas jouir, de ne pas disposer de la chose et, par conséquent, de laisser ses terres sans culture, ses emplacements urbains sans constructions, ses maisons sans location et sans entretien, ses capitaux mobiliers improductifs. Aujourd'hui, la propriété cesse d'être le droit subjectif de l'individu et tend à devenir la fonction sociale du détenteur de capitaux mobiliers et immobiliers. La propriété implique pour tout détenteur d'une richesse l'obligation de l'employer à accroître la richesse sociale et par là l'interdépendance sociale. Seul il peut accomplir une certaine besogne sociale. Seul il peut augmenter la richesse générale en faisant valoir celle qu'il détient. Il est donc obligé socialement d'accomplir cette besogne et il ne sera protégé socialement que s'il l'accomplit et dans la mesure où il l'accomplit. »

Tegen deze opvatting wordt ingebracht dat de negatie zonder meer van het subjectief recht een negatie a priori is, die, in tegenstelling met de methode van Duguit zelf, niet gebaseerd is op de waarneming van de realiteit. Bovendien wordt geen verklaring gegeven voor de gedeeltelijke autonomie, die, spijs alles, aan de eigenaar toegekend blijft, wanneer men de eigenaar alleen beschouwt als de titularis van een sociale functie.

Een andere verklaring voor de opeenvolgende aantastingen van het eigendomsrecht vinden we in de theorie van het misbruik van recht die vooral door Jossierand ontwikkeld werd.

Deze auteur erkent het bestaan van subjectieve rechten, maar deze zijn niet absoluut. Zij hebben een doel dat boven hen ligt. Zij zijn wat hij noemt « des droits-fonction ». Deze subjectieve rechten moeten uitgeoefend worden niet volgens de willekeur van hun titularis, maar in het kader van de functie waaraan zij beantwoorden. Zoniet is hun uitoefening abusief. Aldus maakt een eigenaar misbruik van zijn recht wanneer hij, zonder persoonlijk belang, weigert een verlopen huurceel te vernieuwen, of zijn huis niet verhuurt of zijn grond onbebouwd laat liggen. Door op die wijze misbruik te maken van zijn recht begaat de eigenaar een fout. De rechtvaardigheid eist dat, omwille van die fout en in de mate van die fout, aan de eigenaar een deel van zijn rechten ontnomen worden.

Deze opvatting wordt bestreden op grond van haar innerlijke tegenstrijdigheid. De idee van functie kan niet verbonden worden met het begrip subjectief recht omdat de functie een verplichting is ten dienste van een ander persoon dan de functionaris en het recht een vrijheid in het belang van zijn titularis. Met de opvatting van het recht-als-functie valt ook het misbruik van recht dat er op gebaseerd is in de theorie van Jossierand.

Wij moeten dus vaststellen dat noch de theorie van Duguit noch deze van Jossierand de verklaring brengen die wij zoeken.

De vraag naar een voldoeninggevende verklaring van de feiten in hun geheel blijft dus open.

Uit de ontleding die we tot hiertoe maakten kunnen we die feiten als volgt samenvatten. Er is het eigendomsrecht volgens de opvatting van het Burgerlijk Wetboek. Daartegenover ontstaan er andere en nieuwe rechten die het oude eigendomsrecht aantasten en zelf

de vorm schijnen aan te nemen van een nieuwsoortig eigendomsrecht. Het conflict tussen beide wordt niet uitgelegd door een nieuw concept van het eigendomsrecht te vormen.

Wij stellen de vraag of er geen hoger juridisch concept te vinden is dat terzelfdertijd en het eigendomsrecht en de daartegenover staande nieuwe subjectieve rechten uitlegt en er een rechtvaardiging van geeft, maar tevens ook de relativiteit, de contingenties en de wederzijdse beperkingen van beide verklaart.

Is dit overkoepelende begrip niet het recht op het leven en de vrije ontwikkeling van de eigen persoon dat aan ieder individu onvervreemdbaar en onaantastbaar toekomt? Het recht op het leven veronderstelt het recht om dit leven in stand te houden, te ontwikkelen en voort te zetten. Dit eist het gebruik van goederen en die worden aangeworven door arbeid. Het recht op het leven veronderstelt aldus het recht op arbeid en het recht om over de vruchten van de arbeid en over al de vruchten van de arbeid te beschikken.

De vruchten van de arbeid kunnen concreet vastgelegd worden in materiële goederen die in eigendom verworven worden. Die eigendomsverwerving is een vorm van sparen van de vruchten van de arbeid. Zoals de arbeider recht heeft op de vruchten van zijn arbeid, heeft de eigenaar recht op de vruchten van zijn eigendom die gespaarde arbeid is. Eigendomsverwerving schept de mogelijkheid tot verbruik op lange termijn van de vruchten van de arbeid en laat toe in de noodwendigheden van de toekomst te voorzien, zo voor zichzelf als voor het gezin. Eigendom is bovendien onderpand en waarborg van individuele vrijheid en vrije ontwikkeling van de persoon.

De vruchten van de arbeid zijn niet noodzakelijk in een lichamenlijk voorwerp geconcretiseerd. Zij kunnen ook minder tastbaar maar even reëel bestaan in onlichamenlijke vorm, zoals de zogenaamde commerciële of intellectuele « eigendom ». Deze is evenzeer als een lichamenlijk voorwerp vrucht van arbeid en dient dan ook met evenveel rechten beschermd te worden.

Het recht op arbeid legt uit waarom de bediening van de arbeider in de onderneming beschermd wordt. Het recht op de vruchten van de arbeid verklaart de evolutie in de zin van de medezeggenschap van de arbeid in de onderneming onder de vorm van samenwerking tussen kapitaal en arbeid.

In deze opvatting is eigendom niet een doel maar een middel, evenals de arbeid om de bescherming van de hoogste individuele rechten te verzekeren. In deze opvatting staan het eigendomsrecht en de andere subjectieve rechten, waarvan hierboven sprake, gelijk-

waardig naast elkaar omdat zij dezelfde rechtvaardigingsgrond hebben zonder daarom noodzakelijk van dezelfde aard te zijn. Als gelijkwaardig naast elkaar staande rechten zijn zij ook onderworpen aan de relativiteit en de contingenties die uit dat naast-elkaar-bestaan voortvloeien en aan de onvermijdelijke wederzijdse beperkingen die dit meebrengt, evenals de rechten verbonden aan twee naast elkaar liggende eigendommen zich wederzijds beperken.

In het licht van deze opvatting kan men een zin geven aan de evolutie die thans aan het groeien is naar een nieuwe maatschappelijke ordening. Het is de taak van de juristen de architecten te zijn van deze nieuwe ordening.

Wanneer we nu uit dit alles de besluiten willen trekken en de vraag stellen die de titel vormt van deze uiteenzetting: « Aftakeling van het eigendomsrecht? », dan moeten wij op deze vraag ja en neen antwoorden.

Ja, omdat de aantasting van het private eigendomsrecht met het oog op de bescherming van werkelijke of beweerde algemene belangen het bestaan zelf van het private eigendomsrecht bedreigt. In de mate waarin private eigendom een onmisbare dam is ter bescherming van de onaantastbare rechten van de persoon en deze rechten dreigen opgeofferd te worden voor algemene belangen, is die bedreiging een groot gevaar.

Ja ook, omdat de individualistische conceptie van het eigendomsrecht afgetakeld wordt met het oog op de bescherming van andere individuele belangen. Deze bescherming geschiedt ten koste van de prerogatieven van de soevereine eigenaar van het Burgerlijk Wetboek. Het private eigendomsrecht wordt neergehaald van het verheven voetstuk waarop het Burgerlijk Wetboek het had geplaatst om zijn normale en bescheidener plaats in te nemen tussen de andere subjectieve rechten.

Maar wij antwoorden ook neen op de vraag, omdat het eigendomsrecht, spijs onloochenbare beperkingen, ook een ruimer toepassingsgebied verkrijgt en tevens een grotere spreiding over alle rangen der maatschappij.

Neen ook, omdat aan het eigendomsrecht een nieuwe en meer menselijke betekenis wordt gegeven. De crisis die het doormaakt is geen aftakeling, maar een zuivering. Het is betrokken in een evolutie die streeft naar een omwenteling in de hiërarchie der juridische waarden. Deze omwenteling heeft als doel de waarde « persoon » te plaatsen boven de waarde « zaak ».

Rede van Mr H. FAYAT, Voorzitter van het Vlaams Pleitgenootschap

Amper twee maanden geleden, in deze zelfde zaal, drukte U de wens uit, Mijnheer de Stafhouder, en gingt U zelfs over tot de aanbeveling, dat de feestredenaars bij plechtige openingszittingen van Jonge Balies, als onderwerpen boven alle andere zouden verkiezen, ofwel een rechtsvraagstuk, ofwel een quaestie die ons beroep raakt, ofwel de verheerlijking van ene of andere grote figuur uit de rechtswereid.

Uw verlangen, Mijnheer de Stafhouder, werd door U, mijn waarde Confrater, heden vervuld.

Is er een essentiële rechtsquaestie dan deze van het eigendomsrecht, dat wel als de kern van het hele vermogensrecht mag beschouwd worden?

Ik zal dus maar beginnen met U geluk te wensen,

mijn waarde Confrater, over de keus van Uw onderwerp.

Ik bewonder daarbij de moed waarmee U het eigendomsrecht opnieuw onder de aandacht van het publiek ener Jonge Balie brengt, waar pas enkele jaren geleden een uwer voorgangers hetzelfde vraagstuk behandeld heeft te Antwerpen (1).

Uw studie getuigt ook van uw zin voor de actualiteit.

In het verlopen academisch jaar hebben twee vreemde professoren, die de Universiteit Brussel als gasten bezochten, de lessen en voordrachten die zij ten beste

(1) Le Paige: Journal des Tribunaux, 17 novembre 1946

gaven,
Het vr
Het
keld.

Dit i
heid va
Na a
het erg

Mijn
die mij
Waar
punt v

Voor
het be
grenzin
private

leidelij
modern
ingenor
relativi

De h
twee le
niet va
hechthe

« De
tische l
recht in
deel in

eerbied
En d
socialis
« de ops
den toe
van de

De h
om trent
collectie
dat de
ook noc

Kan
snee-bu
begripp
van het
veilig g

des Drc
aangen
tastbaa
sacré ».

Daar
Confrat
bekenn

Heeft
die als
toch sl
niet de
private

dan gee
van de
lijke fu
de beve

grondel
gangbar
verlede
achterg
en onlic

Wann
knotting

(2) Pr
(3) Kl
blz. 89.

(4) De
(5) G.